

Anmälan mot Kriminalvården om kameraövervakning i bostadsrum på avskildhetsavdelning

Anmälan

I en anmälan, som kom in till JO den 7 juli 2010, uppgav AA att bostadsrummen på avskildhetsavdelningarna i de nya säkerhetsenheterna (i anstalterna Kumla, Hall och Saltvik) övervakas med hjälp av kamera. Enligt AA var det synnerligen kränkande att bli filmad dygnet runt. Han ifrågasatte om kameraövervakningen var förenlig med svensk lagstiftning.

Utredning

Kriminalvården anmodades att yttra sig över anmälan. I sitt remissvar anförde Kriminalvården (huvudkontoret) följande.

Sakförhållanden m.m.

Kriminalvården har inhämtat yttrande från Regionerna Mitt, Stockholm och Nord varav huvudsakligen följande framgår. Det är riktigt att avskildhetsrummen i säkerhetsavdelningarna på anstalterna Kumla, Hall och Saltvik är utrustade med övervakningskamera. Vid anstalterna Hall och Saltvik har kamerorna hittills inte använts. Vid anstalten Kumla har kameran använts vid ett tillfälle. I det fallet var den intagne mycket utåtagerande och hotfull mot personalen. När den intagne inte längre var utåtagerande och hotfull avbröt anstalten videoövervakningen och ett skydd monterades för kameran. Detta tillfälle har Kriminalvården vidare redogjort för i sitt yttrande till Justitieombudsmannen i ärende 2316-2010.

Även vid andra anstalter förekommer kameraövervakning av avskildhetsrum.

Författningsbestämmelser

Av 1 § lagen (1998:150) om allmän kameraövervakning (LAK) framgår bl.a. att allmän kameraövervakning ska ske med tillbörlig hänsyn till enskildas personliga integritet.

Kriminalvårdens bedömning

Att kamerorna vid aktuella enheter bara använts en gång visar att Kriminalvården är mycket restriktiv i sin användning av dem. Syftet med kamerorna är att försäkra sig om den intagnes egen säkerhet och att snabbt kunna ingripa vid självskadande beteenden. Genom kamerorna finns också möjlighet att skydda den intagne mot

otillbörliga åtgärder liksom möjlighet att skydda personal mot anklagelser om övergrepp eller annat missbruk.

När kameraövervakningen inte längre behövdes i Kumlafallet avbröts den.

I ärende 2286-2002 har Justitieombudsmannen berört förutsättningarna för kameraövervakning i observationsrum. Kriminalvårdens användning av de här aktuella kamerorna i avskildhetsrummen sker efter behov och i enlighet med de principer som redovisats i det nyss angivna JO-ärendet.

AA gavs tillfälle att yttra sig över remissvaret.

Rättslig reglering

Av artikel 8 i Europakonventionen framgår att var och en har rätt till respekt för sitt privat- och familjeliv, sitt hem och sin korrespondens. En offentlig myndighet får inte inskränka åtnjutande av denna rättighet annat än med stöd av lag och om det i ett demokratiskt samhälle är nödvändigt med hänsyn till statens säkerhet, den allmänna säkerheten, landets ekonomiska välstånd eller till förebyggande av oordning eller brott eller till skydd för hälsa eller moral eller för andra personers fri- och rättigheter.

I artikel 2 i Europakonventionen stadgas att envars rätt till livet ska skyddas genom lag. Ingen ska avsiktligt berövas livet utom för att verkställa domstols dom i de fall då han dömts för brott som enligt lag är belagt med sådant straff. Av bestämmelsen följer bl.a. en skyldighet att vidta alla rimliga åtgärder som krävs för att frihetsberövade personers hälsa och välbefinnande skyddas liksom en skyldighet att vidta rimliga åtgärder för att minimera en känd risk för självmord (se bl.a. Keenan./Förenade kungariket, ansökan nr 27229/95, dom den 3 april 2001).

I 2 kap. 6 § första stycket regeringsformen föreskrivs följande. Var och en är gentemot det allmänna skyddad mot påtvingat kroppsligt ingrepp även i andra fall än som avses i 4 och 5 §§. Var och en är dessutom skyddad mot kroppsvisitation, husrannsakan och liknande intrång samt mot undersökning av brev eller annan förtrolig försändelse och mot hemlig avlyssning eller upptagning av telefonsamtal eller annat förtroligt meddelande.

Enligt andra stycket i bestämmelsen är därutöver var och en gentemot det allmänna skyddad mot betydande intrång i den personliga integriteten, om det sker utan samtycke och innebär övervakning eller kartläggning av den enskildes personliga förhållanden.

Av 2 kap. 20 § regeringsformen framgår att skyddet mot bl.a. kroppsligt ingrepp och mot intrång som innebär övervakning och kartläggning av den enskildes personliga förhållanden får, i den utsträckning som medges i 21–24 §§, begränsas genom lag.

Enligt 2 kap. 21 § regeringsformen får begränsningar enligt 20 § göras endast för att tillgodose ändamål som är godtagbara i ett demokratiskt samhälle.

Begränsningen får aldrig gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till det ändamål som har föranlett den och inte heller sträcka sig så långt att den utgör ett

hot mot den fria åsiktsbildningen såsom en av folkstyrelsens grundvalar. Begränsningen får inte göras enbart på grund av politisk, religiös, kulturell eller annan sådan åskådning.

I lagen (1998:150) om allmän kameraövervakning finns bestämmelser om användning av övervakningsutrustning (allmän kameraövervakning). Enligt 1 § ska allmän kameraövervakning ske med tillbörlig hänsyn till enskildas personliga integritet. Av 3 § framgår att upplysning om allmän kameraövervakning ska lämnas genom tydlig skyltning eller på något annat verksamt sätt. Upplysningsplikten gäller även om varken tillstånd eller anmälan krävs för övervakningen och även i de fall då övervakningen avser en plats dit allmänheten inte har tillträde (se prop. 1997/98:64 s. 53).

De flesta av bestämmelserna i lagen om allmän kameraövervakning gäller inte för övervakning av platser dit allmänheten inte har tillträde. Om kameraövervakning av en sådan plats innefattar automatiserad behandling av personuppgifter är däremot personuppgiftslagens (1998:204) bestämmelser tillämpliga, se 5 §. Av 5 a § personuppgiftslagen framgår att behandling av personuppgifter, som inte har bearbetats eller strukturerats på ett sätt som påtagligt underlättar sökningar eller sammanställningar i princip får utföras, om den inte innebär en kränkning av den övervakades personliga integritet. Den personuppgiftsbehandling som är aktuell i ärendet är att betrakta som ostrukturerad i den mening som avses i 5 a § personuppgiftslagen.

Enligt 1 kap. 4 § fängelselagen (2010:610), som trädde i kraft den 1 april 2011, ska varje intagen bemötas med respekt för sitt människovärde och med förståelse för de särskilda svårigheter som är förenade med frihetsberövandet. Motsvarande bestämmelse fanns tidigare i 9 § lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt. I 1 kap. 6 § andra stycket fängelselagen anges att en kontroll- eller tvångsåtgärd endast får användas om den står i rimlig proportion till syftet med åtgärden. Om en mindre ingripande åtgärd är tillräcklig ska den användas.

Bedömning

AA var tidpunkten för anmälningen placerad på normalavdelning i säkerhetsenheten i anstalten Kumla.

Säkerhetsenheter finns förutom i anstalten Kumla i anstalterna Hall och Saltvik. Kännetecknande för säkerhetsenheterna är bl.a. den goda tillgången på tekniska skyddsanordningar, t.ex. övervakningskameror. Den höga grad av kontroll, som dessa skyddsanordningar möjliggör, gäller i förhållande till alla intagna i enheterna.

I detta ärende är det fråga om kameraövervakning av ett bostadsrum på avskildhetsavdelningen inom säkerhetsenheten. Här finns övervakningskameror i samtliga rum. Frågan är om sådan övervakning är kränkande i den mening som avses i 5 a § andra stycket personuppgiftslagen eller olämplig av någon annan anledning.

Enligt förarbetena till 5 a § personuppgiftslagen ligger det i sakens natur att tillämpningen av bestämmelsen får bygga på en intresseavvägning, där den övervakades intresse av en fredad, privat sfär vägs mot andra motstående intressen i det enskilda fallet (prop. 2005/06:173 s. 26 f.). En fråga som därvid ska ställas är om syftet med kameraövervakningen kan uppnås på något mindre ingripande sätt. Viktiga faktorer i sammanhanget är också hur länge det inspelade materialet sparas och åtkomsten till det inspelade materialet. Kamerans placering har också betydelse.

Kriminalvården har i remissvaret anfört att syftet med kameraövervakningen är att försäkra sig om den intagnes egen säkerhet och att snabbt kunna ingripa vid självskadande beteenden. Genom kamerorna finns också möjlighet att skydda den intagne mot otillbörliga åtgärder liksom möjlighet att skydda personal mot anklagelser om övergrepp eller annat missbruk. Jag har i ett annat ärende fått veta att inspelningarna raderas automatiskt efter ca två veckor.

Vid en nyligen företagen inspektion av säkerhetsenheten i anstalten Saltvik framgick att en intagen som avskiljs, i de fall beslut om kontinuerlig övervakning inte fattats, förses med en "mössa" med vilken han kan täcka över kameran i avskildhetsavdelningens bostadsrum. Detta ser jag som en lämplig åtgärd som säkerställer att den intagne vet när han inte kameraövervakas trots att det finns en kamera monterad i rummet. Av remissvaret i detta ärende framgår också att kameraövervakning av aktuella bostadsrum endast sker undantagsvis, bl.a. för att skydda den intagne från självskadande beteende.

Såvitt framkommit sker kameraövervakning alltså i avskildhetsavdelningarnas bostadsrum restriktivt och efter en bedömning i det enskilda fallet. Jag har ingenting att erinra häremot.

Det har i inte heller i övrigt framkommit någon anledning till kritik från min sida.

Ärendet avslutas.